

Asianro DKIR/538/00.05.00/2026
Viite Kirkkohallituksen lausunto Oikeusministeriölle viittomakielilain arviomuistiolounnoksesta

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö (VN/15000/2020) on lähettänyt lausuntokierrokselle luonnoksen viittomakielilain arviomuistiosta. Kirkkohallitukselta ei ole erikseen pyydetty lausuntoa. Kirkkohallitus haluaa nostaa lausunnossaan esille seuraavia näkökohtia:

LAUSUNTO

Millaista vaikutusta viittomakielilailla on ollut voimaantulonsa jälkeen muiden lakien lainvalmisteluun

Arviomuistiossa olisi lain vaikuttavuuden arvioimiseksi hyödyllistä kuvata nykyistä täsmällisemmin konkreettisia tilanteita, joissa viittomakielilaki on tosiasiallisesti vaikuttanut muiden lakien säädösvalmisteluun, viranomaisten vaikutusarviointeihin tai viittomakielisten oikeuksien huomioon ottamiseen eri hallinnonaloilla.

Kirkkohallitus pitää tärkeänä, että viittomakielisten oikeuksien toteutumista seurataan systemaattisesti ja että velvoitteiden noudattamista valvotaan tehokkaasti. Oikeuksien toteutumisen edistäminen edellyttää myös vaikuttavia keinoja puuttua tilanteisiin, joissa kielellisiä oikeuksia tai saavutettavuusvelvoitteita ei noudateta. Seurakuntien työntekijät ovat työssään havainneet, että ilman riittävää valvontaa ja seuraamuksia oikeuksien käytännön toteutuminen voi jäädä puutteelliseksi.

Arviomuistiossa tulisi lisäksi arvioida, onko viittomakielisten oikeuksia tarkasteltu riittävästi myös positiivisen uskonnonvapauden näkökulmasta. Vaikka Perustuslain § 11 ei mainita viittomakielilain 4 §:ssä, kielelliset oikeudet liittyvät olennaisesti oikeuteen tunnustaa ja

harjoittaa uskontoa sekä ilmaista vakaumuksensa. Kirkkohallitus katsoo, että viranomaisten tulee toiminnassaan edistää viittomakielisten henkilöiden kielellisten oikeuksien toteutumista siten, että myös perustuslain 11 §:ssä turvatus uskonnonvapauden positiivinen ulottuvuus toteutuu tosiasiallisesti. Erityistä huomiota tulee kiinnittää ikääntyneiden viittomakielisten henkilöiden sekä palveluasumisessa, hoivapalveluissa tai laitoshoidossa olevien mahdollisuuksiin käyttää omaa kieltään sekä osallistua uskonnon harjoittamiseen omalla kielellään. Kielellisten oikeuksien ja positiivisen uskonnonvapauden toteutuminen ei saa heikentyä iän, toimintakyvyn taikka asumis- tai hoivamuodon vuoksi. Tämä on osa sekä kielellisten oikeuksien että perustuslaissa turvatus uskonnonvapauden toteutumista.

Esimerkkejä siitä, miten viranomaiset ovat tai voisivat omassa toiminnassaan edistää viittomakieltä käyttävien kielellisiä oikeuksia siten kuin viittomakielilain 3 §:ssä on edellytetty?

Kirkkohallitus pitää tärkeänä, että viranomaiset huomioivat toiminnassaan viittomakielisten henkilöiden kielelliset oikeudet yhdenvertaisesti eri elämäntilanteissa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lasten mahdollisuuksiin saada kasvatusta, opetusta ja osallisuuden kokemuksia omalla kielellään sekä siihen, että ikääntyneet viittomakieliset henkilöt ja palveluasumisessa, hoivapalveluissa tai laitoshoidossa olevat voivat säilyttää yhteyden omaan kieleensä, kulttuuriinsa ja yhteisöönsä. Viranomaisten tulee samalla huolehtia siitä, että myös perustuslain 11 §:ssä turvattu uskonnonvapaus toteutuu tosiasiallisesti viittomakielisten henkilöiden kohdalla.

Kirkkohallitus esittää, että viranomaiset voisivat edistää viittomakieltä käyttävien kielellisiä oikeuksia varmistamalla laadukkaiden tulkkauspalveluiden saatavuuden sekä huomioimalla asiakkaan yksilölliset kommunikointitarpeet palveluja järjestettäessä. Tämä tukee hallintolain (434/2003) 26 §:n mukaista viranomaisen velvollisuutta järjestää tulkkaus ja kääntäminen silloin, kun asian käsittely sitä edellyttää. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sosiaali- ja terveydenhuollon tilanteisiin, joissa luottamuksellinen vuorovaikutus ja keskinäinen ymmärrys ovat keskeisiä palvelun laadun, osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta. Tämä liittyy myös potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 3 §:ään sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 4 ja 5 §:iin, jonka mukaan potilaan äidinkieli ja yksilölliset tarpeet on otettava huomioon.

Seurakuntien viittomakielisten parissa toimivien työntekijöiden mukaan viittomakielisten henkilöiden kielelliset oikeudet eivät kuitenkaan aina toteudu yhdenvertaisesti. Tulkkausta ei kaikissa tilanteissa osata tilata tai sen tarvetta ei tunnisteta, vaikka viranomaisella on hallintolain, potilaslain, asiakaslain sekä viittomakielilain perusteella velvollisuus huolehtia asiakkaan mahdollisuudesta ymmärtää ja tulla ymmärretyksi. Tieto tulkin tilaamisesta ei aina välity asiakkaalle, tieto tulkkaustarpeesta ei siirry viranomaisten välillä tai tulkkaus tilataan tosiasialliseen palvelutarpeeseen nähden liian lyhyeksi ajaksi. Tilanteita, joissa omaisen oletetaan korvaavan ammattitulkin, esiintyy edelleen, vaikka tämä voi vaarantaa asiakkaan oikeusturvan, yksityisyyden suojan ja itsemääräämisoikeuden.

Kirkkohallitus pitää ongelmallisena myös sitä, että asiakkaan yksilöllisiä tarpeita ei aina riittävästi huomioida tulkkausjärjestelyissä. Erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa luottamuksellinen asiointi voi edellyttää asiakkaalle tutun tai hänen kommunikointitapansa tuntevan tulkin käyttöä. Käytännössä asiakkaan mahdollisuudet käyttää toivettulkkia voivat rajoittua palveluntuottajien kilpailutus- ja hankintakäytäntöjen vuoksi. Tämä heikentää palvelun laatua erityisesti tilanteissa, joissa asiakkaan käyttämä viittomakieli sisältää yksilöllisiä tai harvinaisempia kielellisiä piirteitä. Tulkkauspalveluiden kilpailutuksissa tulisikin hinnan lisäksi huomioida palvelun laatu, jatkuvuus, asiakkaan itsemääräämisoikeus sekä mahdollisuus käyttää asiakkaan kielelliset tarpeet tuntevaa tulkkia.

Lisäksi viranomaisten tietoisuutta viittomakielisten kielellisistä oikeuksista tulee vahvistaa. Käytännössä esiintyy edelleen tilanteita, joissa tulkkausta ei järjestetä, koska sen tilaamista pidetään hankalana, viranomaisella ei ole riittävää osaamista tunnistaa tulkkaustarvetta tai palvelun ajatellaan olevan saavutettava ilman tulkkausta. Tällaiset käytännöt ovat ristiriidassa yhdenvertaisuuslain (1325/2014) tavoitteiden sekä viranomaisten velvollisuuden kanssa edistää yhdenvertaisuutta. Samalla vaarantavat asiakkaan oikeusturvan, itsemääräämisoikeuden sekä potilas- ja asiakasturvallisuuden. Tulkkaus ei ole ainoastaan viittomakielisen henkilön oikeus, vaan myös viranomaisen keino varmistaa asianmukainen vuorovaikutus ja päätöksenteon oikeellisuus.

Kirkkohallitus korostaa, että viranomaisten, hyvinvointialueiden, Kelan ja tulkkauspalvelujen järjestäjien yhteistyötä on vahvistettava, jotta viittomakielisten palveluketjut ovat sujuvia ja kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Saavutettavat asiointimenettelyt, kohtuulliset mukautukset, reletulkkaus ja omakieliset palvelut on turvattava ilman kohtuutonta viivytystä. Riittävästä ja joustavista tulkkausjärjestelyistä on huolehdittava erityisesti muistisairaiden palveluissa, ympärivuorokautisessa hoidossa ja saattohoidossa.

Lausunto muilta osin

Viittomakielilain tavoitteiden toteutuminen edellyttää, että laissa turvatut oikeudet näkyvät johdonmukaisesti viranomaisten käytännön toiminnassa. Kirkkohallituksen näkemyksen mukaan nykyiset kokemukset osoittavat, että viittomakielilain tunnettuudessa, viranomaisten osaamisessa sekä kielellisten oikeuksien käytännön toteutumisessa on edelleen merkittäviä alueellisia ja hallinnonalakohtaisia eroja, joiden kaventamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Kimmo Kääriäinen
kirkkoneuvos

Kalle Kuusimäki
johtaja